

Editoriaal

Cahiers Politiestudies
Jaargang 2014-2, nr. 31
p. 7-10
© Maklu-Uitgevers
ISBN 978-90-466-0645-2

Lodewijk Gunther Moor, Paul Ponsaers, Marsha de Vries & Marleen Easton¹

‘Er is geen gezag meer. Iedereen kent de verhalen. De pers staat er vol van. Tramconducteurs, medewerkers van sociale diensten, politiemensen, maar ook ouders, leraren en zelfs artsen hebben ermee te maken. Gezag wordt niet meer erkend en wie de ander ook maar een strobreed in de weg legt kan een grote mond krijgen. En dan mag je nog van geluk spreken dat het daarbij blijft. Het schijnt bij de tijdsgesest te passen. De tijdgeest die door velen als volgt wordt getypeerd: door de toegenomen individualisering en door het wegvallen van traditionele bindingen als de kerk en het gezin ontstaat een verval van waarden en normen, die door de toegenomen immigratie nog eens extra onder druk komt te staan. Mensen houden geen rekening met elkaar en komen alleen op voor hun eigen belangen en laten zich niets meer zeggen. Door drank en drugs neemt de kans op plotselinge uitbarstingen van geweld nog eens extra toe. Het is me een wereld ... Wanneer men de sombere verhalen beluistert lijkt het of we terecht zijn gekomen in een wereld waarin niemand meer zijn leven zeker is. Het archetype van de anarchistische samenleving die iedereen vreest ligt op de loer. Maar, zo kan men zich afvragen, zit het zo wel in elkaar? Kloppen die beelden? Of bestaan er ook andere beelden, zijn er andere mogelijkheden om naar de werkelijkheid te kijken?’ (Gunther Moor & Van der Vijver, 2000, 9).

Bovenstaande passage vormde de eerste regels van een bundel over het gezag van de politie die de Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie (SMVP) in 2000 publiceerde (Gunther Moor & Van der Vijver, 2000). De passage geeft de reden aan die voor de SMVP aanleiding was om zich over het gezag van de politie te buigen. Er was enerzijds sprake van verontrusting over handhaving van de rechtsorde en het tanende gezag, terwijl er anderzijds toch ook sprake was van vele situaties waarbij publieke functionarissen, zoals politiemensen, gewoon hun werk konden doen zonder dat er voortdurend aan hun legitimiteit werd getornd. Het SMVP-project resulteerde in 2002 in een standpunt met aanbevelingen hoe het gezag van de politie in de samenleving kan worden versterkt.

In de eerste bijdrage aan dit Cahier bekommert **Lodewijk Gunther Moor**, projectsecretaris van de Stichting Maatschappij en Veiligheid (SMV) die in de voetsporen is getreden van de Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie (SMVP), zich over de actuele betekenis van dit standpunt in Nederland. Gegeven de nadruk op *top-down* sturing van het Korps Nationale Politie acht hij die betekenis gering. De SMVP pleitte immers voor

¹ Gasteditoren.

het meer voldoen aan verwachtingen van burgers door de politie en het gebruik maken van ervaringen van eigen praktijkprofessionals door de politie. Beide principes passen onvoldoende in het huidige klimaat rond de politie in Nederland.

Sinds uit het uitbrengen van het standpunt van de SMVP over het gezag van de politie zijn er twaalf jaren verstreken. Is er sinds die tijd iets veranderd? In dit Cahier zoomen we verder in op het gezag van politiefunctionarissen zoals zij dit dagelijks ervaren in de openbare ruimte. Nog steeds bestaat het beeld dat het gezag van de politie tanende is en dat de weerbaarheid van de politie te wensen over laat. Is er iets met het gezag aan de hand? Zijn er verschillen tussen België en Nederland? Deze en soortgelijke vragen komen in dit Cahier aan de orde.

De verdere bijdragen kunnen worden samengebracht rond enkele thema's: (1) het gezag van de politie, (2) imago, vertrouwen en legitimiteit van de politie, thema's die nauw met het gezag van de politie zijn verweven en (3) operationeel leiderschap bij de politie.

Het gezag van de politie

Jurriën Rood, filosoof, politieonderzoeker en filmmaker, doet verslag van een praktisch filosofisch onderzoek bij de regiopolitie Amsterdam-Amstelland naar de mate waarin mensen aanwijzingen van politiemensen op straat gehoorzamen. Uit dit onderzoek komt een groot en springlevend straatgezag van agenten naar voren. Rood typeert dit als een kordate, communicatieve uitoefening van gezag: de agenten praten niet alleen, maar treden ook daadwerkelijk op. In het tweede deel van zijn onderzoek bekommert Rood zich over het feit dat er over deze feitelijke gezagsuitoefening door de politie zo weinig bekend is en we vaak het tegendeel horen. Volgens hem spelen hier een aantal factoren een rol, zoals weinig veldonderzoek, een defensieve houding van de politie, eenzijdige berichtgeving in de media en het zwaar besmette etiket dat aan het begrip gezag kleeft.

Ook **Alex Brenninkmeijer**, tijdens het schrijven van zijn artikel Nationale ombudsman in Nederland en sinds 1 januari 2014 lid van de Europese Rekenkamer, constateert dat de politie veel gezag geniet, veel meer dan de politiek en de media ons willen doen geloven. Hij tekent daarbij aan dat gezag niet langer klakkeloos gehoorzamen als uitgangspunt heeft. De meeste mensen kiezen voor een kritische opstelling waarbij gezag dient te worden verworven. Professionaliteit van de politie is hierbij van groot belang. In de relatie met burgers gaat het daarbij om interactie en bejegening: procedurele rechtvaardigheid. In hun contacten met de politie willen burgers dat zij serieus worden genomen en met respect worden behandeld. Kortom, een behoorlijke behandeling van burgers door de politie staat aan de basis van gezag van de politie.

In een theoretiserend en explorerend betoog stelt **Bas van Stokkom**, verbonden aan de vaksectie strafrecht & criminologie van de Radboud Universiteit Nijmegen, twee centrale vragen aan de orde: (1) laat de politie haar gezag nog gelden? (2) wat vormt een robuuste basis aan gezagsvol optreden van de politie? Van Stokkom geeft aan dat in vergelijking met andere beroepsgroepen de politie over meer mentale weerbaarheid beschikt. Op basis van haar geweldsmonopolie treedt ze naar verhouding resoluut op en kijkt veel minder weg. Bij andere publieke functionarissen behoren gedogen en vermijden tot de dagelijks werkpatronen. Volgens Van Stokkom kan de

politie haar gezag versterken door bij haar optreden het voortouw te nemen, door bij probleemsituaties te tonen waar zij voor staat en welke normen zij daarbij hanteert. Dat schept asymmetrie, niet om macht op te leggen, maar om de verantwoordelijkheid voor regulering te pakken.

Thierry Gillis, beleidsadviseur van de Commissaris-generaal bij de Federale Politie in België, stelt zich de vraag hoe de onderlinge betrekkingen tussen politie en vakorganisaties in het gezag van de politie doorwerken. Hij constateert dat binnen de organisatie van de politie in formele fora er sprake is van stroeve verhoudingen tussen politie en vakorganisaties. Dit vergt informele ontmoetingen om een goede informatie-uitwisseling te bewerkstelligen. Gillis betoogt dat het gezag van de politie wordt versterkt als de leiding van de politie, vertegenwoordiger van de overheid en lijnverantwoordelijke binnen de politie, en vakorganisaties zich daadwerkelijk als partners gaan gedragen. En daar schort het nogal eens aan. In de wereld buiten de politieorganisatie staat het draagvlak van de politie en haar legitimiteit op het spel. Ook in dit krachtenveld dienen politie en vakorganisaties te beseffen dat hun handelen directe betekenis heeft voor het gezag van de politie.

Hoe daagt het populisme het gezag van de politie uit? Deze vraag stelt **Timo Kansil**, hoofd Internationale Samenwerking van het Korps Nationale Politie in Nederland. Kansil geeft aan dat dit langs twee lijnen geschiedt. Het populisme tast het formele gezag van de politie aan door de gevestigde orde ter discussie te stellen. De politie is onderdeel van die gevestigde orde. Het populisme tast het feitelijk gezag van de politie aan door een harder optreden van de politie te eisen. In zijn artikel spitst Kansil zich toe tot de Partij voor de Vrijheid (PVV), de belangrijkste drager van het rechts-populistische gedachtegoed in Nederland. Hoe kan de politie aan deze uitdagingen het hoofd bieden? In de visie van Kansil vraagt dit een professionele benadering door de politie van de spanning tussen democratie en rechtsstaat. De politie versterkt haar gezag door bij twijfel de rechtsstaat boven de democratie te verkiezen. De politie volgt geen aanwijzingen van politici die zich buiten de rechtsstaat begeven. Ook kan de politie haar gezag volgens hem versterken door op straat de wet te handhaven met gevoel voor proportionaliteit en bijzondere omstandigheden. Dat markeert haar professionele en neutrale positie die is verbonden aan de principes van de rechtsstaat.

Imago, vertrouwen en legitimiteit van de politie

In haar artikel beschrijft **Marsha de Vries**, zelfstandig docent en onderzoeker, de belangrijkste resultaten van een onderzoek dat in 2013 in opdracht van de Stichting Maatschappij en Veiligheid (SMV) is uitgevoerd onder een representatieve steekproef van 2.068 Nederlandse burgers in de leeftijdscategorie 15-75 jaar. Het onderzoek betreft vooral ervaringen met de politie, het imago van de politie en visie op taken van de politie. Uit het onderzoek blijkt dat het imago van de politie uit vier dimensies is opgebouwd: bejegening van burgers, maatschappelijke betrokkenheid, institutioneel vertrouwen in de politie en aanwezigheid van de politie op straat. De politie als instituut heeft meer vertrouwen onder de bevolking dan haar feitelijk functioneren. Het minst tevreden toont de Nederlandse bevolking zich over de aanwezigheid van de politie, dat wil zeggen de zicht- en bereikbaarheid van de politie.

In zijn bijdrage beargumenteert **Piet van Reenen**, emeritus hoogleraar politie en mensenrechten, Universiteit Utrecht en zelfstandig consultant, dat de politie in Nederland geen problemen heeft met haar legitimiteit. Volgens hem draagt de politie zorg voor het behoud van haar identiteit. Deze zorg is volgens van Reenen vaak niet nodig. Zijn stelling is dat in Nederland in de meeste gevallen behoud van legitimiteit van de politie bij uitstek een politieke functie is en dus geen functie van de politie. Bezorgdheid over de legitimiteit van de politie is op dit moment onnodig.

‘Is er iets met het gezag van de politie aan de hand?’ is de centrale vraag die van **Anjuli Van Damme**, assistente bij de Vakgroep Strafrecht & Criminologie, Universiteit Gent, Onderzoeksgroep Sociale Veiligheidsanalyse zich stelt. Om deze vraag te beantwoorden focust zij op het vertrouwen en de legitimiteit van de politie. Uit haar literatuuronderzoek komt naar voren dat de Belgische politie het niet slecht doet voor wat betreft vertrouwen en legitimiteit, maar dat beide factoren zich voor verbetering lenen. Dit kan door in persoonlijke contacten respectvol met burgers om te gaan. Ook dient de politie vooral eerlijk en neutraal te zijn.

Inès Maus, penitentiair assistent, griffie gevangenis Antwerpen en vorig jaar genomineerd voor de CPS-scriptieprijs, doet verslag van haar onderzoek naar factoren die van invloed zijn op de bereidheid van jongeren om samen te werken met de politie en de wet na te leven. Speciale aandacht heeft zij voor de factoren procedurele rechtvaardigheid en legitimiteit. Maar ook komen effectiviteit en percepties op de sanctiekans aan bod. Uit het onderzoek komt procedurele rechtvaardigheid als een belangrijke factor voor de attitudes van jongeren ten aanzien van de politie naar voren. Dat geldt ook voor legitimiteit. Instrumentele factoren als effectiviteit van de politie en percepties over het risico op sanctie doen er minder toe.

Operationeel leiderschap bij de politie

Het onderzoek van **Bernard Welten**, buitengewoon adviseur van het Korps Nationale Politie in Nederland en **Bob Hoogenboom**, bijzonder hoogleraar Politie en Veiligheidsvraagstukken aan de Vrije Universiteit Amsterdam vanwege de Stichting Maatschappij en Veiligheid en hoogleraar Nyenrode Business University in Breukelen handelt over trots- en schaamteverhalen van politiemensen over hun operationele leidinggevenden. Trots zijn medewerkers over leidinggevenden die besluitvaardigheid en doorzettingsmacht vertonen. Schaamte is er voor leidinggevenden die niet open en fair handelen. Welten en Hoogenboom constateren dat er bij de Nederlandse politie te veel aandacht bestaat voor organisatie- en beleidsontwikkeling en te weinig voor praktijk- en vakontwikkeling en feitelijke werking.

Bibliografie

GUNTHER MOOR, L. & VAN DER VIJVER, K. (red.) (2000). *Het gezag van de politie*. Dordrecht: SMVP.

GUNTHER MOOR, L. & VAN DER VIJVER, K. (2000). Het gezag van de politie. In L. GUNTHER MOOR & K. VAN DER VIJVER (red.), *Het gezag van de politie*. Dordrecht: SMVP, 9-14.

SMVP (2002). *Politie en haar gezag*. Dordrecht: SMVP.